

כג. במדבר – המדבר

סיפור ההפטרה מוליכנו הפעם אל המדבר. לא רק למדבר על שם שמו של החומש הרביעי (שאכן יש שהוא קרוי ע"ש המילה הראשונה שבו - "וַיְדַבֵּר"; ראה רש"י יומא ס"ח ע"ב, תוס' בריש מסכת גיטין) אלא בהתייחס ליסוד המדברי השולט בנבואת הושע שבהפטרה.

אומנם אפשר לראות במפקד שבו פותחת הפרשה, וכן במפקד בפרשת פינחס ערב כניסתם לארץ, שלכך הוא מכונה במשנה יומא (ריש פ"ז) "חומש הפקודים", ושם פרש"י (יומא ס"ח ע"ב ד"ה "שבחומש") "ספר וידבר שמתחיל במניינם של ישראל, ופרשת פינחס באותו הספר" - על רקע מערכת מפקדים זו ניתן איפוא להבין את הפתיחה הייעודית שבהפטרה על דרך הניגוד להתפקדות "וְהָיָה מִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִמַּד וְלֹא יִסְפָּר" (הושע ב', א').

ברם, ההדגשה היחידאית בראש הפרשה (א', א') "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי" ובהערת האלשיך "ראוי לשים למה הודיענו מקום האמירה, מה שלא עשה כן בזולת מקום זה" מפנה אכן את תשומת הלב למעמד המיוחד שמקנה הושע למדבר בתולדות עם ישראל.

כבר בחומש דברים (ח', ב') מדגיש משה את התועלת החינוכית שבמסעות המדבר "אֲשֶׁר הִלִּיכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ זֶה אֲרַבְּעִים שָׁנָה בְּמִדְבָּר לְמַעַן עֲנִתְךָ לְנִסְתָּךְ" וכדברי הרמב"ם במו"נ (ח"ג פכ"ד) "לולי טורחם ועמלם במדבר לא היו יכולים לכבוש הארץ ולא להילחם ביושביה". אפשר שלמטרת חינוך זה - כפי שהייתה בעבר - רומז הושע "וְשִׁמְתִּיךָ כַּמִּדְבָּר וְשִׁתְּךָ כְּאֶרֶץ צָהָה" (ב', ה'). "הִנֵּה אֲנֹכִי מִפְתִּיחַ וְהִלְכְתִּיךָ הַמִּדְבָּר" (ב', י"ז).

אומנם נחלקו ראשונים בייעודה של נבואה זו, רש"י פירש "והולכתיה המדבר, בגולה שהוא לה כמדבר וציה ושם תשיב אל לבה כי טוב לה כשעשתה רצוני מכשמרדה ביי", ואילו חכם אחר מבית מדרשו של רש"י, ר' יוסף קרא כתב "והולכתיה המדבר לדבר עמה בסתר ולדבר תנחומים על ליבה" וכן במלבי"ם "שם תתייחד עם בעלה לבד ושם אדבר אל ליבה להשיבה לאהבת".

בעקבות דברי התורה, הנביאים והכתובים על סגולת המדבר: "מִצְאָהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר" (דברים ל"ב, י"ז) "כַּעֲנָבִים בְּמִדְבָּר מִצְאָתִי יִשְׂרָאֵל" (הושע ט', י"ז) "מִצָּא חֵן בְּמִדְבָּר" (ירמיה א', ל"א) "מִי זֹאת עֲלָה מִן הַמִּדְבָּר" (שה"ש ג', ו"ז) - דרשו חז"ל (תנחומא שמות י"ד) "ישראל נתעלו מן המדבר. עליה מן המדבר, התורה מן המדבר, המן והשליו מן

המדבר, המשכן מן המדבר, ענני הכבוד מן המדבר". וכן בשה"ר (ב', א') "אמר המדבר: אני מדבר, וחביב אני, שכל טובות שבעולם חבויים בי".

הסגולות המיוחדות והמעולות שבמדבר כשם שהן נרמזות בהפטרה עשויות להסביר גם את דברי הגמרא (ר"ה כ"ג ע"א) "אין מדבר אלא ירושלים". בעקבות בעל שפת אמת בפרשתנו (במדבר תרל"ג) שהלך בעקבות המהר"ל אפשר לראות את בחינתה של ירושלים כצורתם של ישראל.